

Ключевые слова: познавательная активность, познавательный интерес, игровые технологии, уровни формирования познавательной активности дошкольников.

Kovshar O.V.

FORMING OF COGNITIVE ACTIVITY BY PRESCHOOLCHILDREN FACILITIES OF PLAYING TECHNOLOGIES

In the article an author examines a concept cognitive activity, cognitive interest, which are formed on the basis of playing technologies for under-fives. Accents attention on the types of games and determines the levels of formed of cognitive activity of under-fives.

Key words: cognitive activity, cognitive interest, playing technologies for under-fives, the levels of formed of cognitive activity of under-fives.

УДК 37.018 = 11

Корж Т.М.

АНОТУВАННЯ ЯК КОГНІТИВНА СТРАТЕГІЯ

Стаття присвячена навчанню анотування професійно орієнтованих текстів із позицій когнітивно-комунікативного підходу. Визначено цілі, завдання та принципи навчання анотування, розроблено комплекс вправ для формування навичок і розвитку вмінь анотування.

Ключові слова: анотування, навчальна анотація, когнітивно-комунікативний підхід, функціональні типи текстів, текстова матриця, інформаційні складники, лексична карта

У статті розглядається важлива проблема з методики навчання іноземних мов – анотування професійно орієнтованих текстів. Оскільки сучасна соціально-економічна ситуація в Україні, висока конкуренція на ринку праці ставлять фахівця в умови безперервної загальноосвітньої та спеціальної підготовки й перетворення процесу освіти на такий, що триває все життя, то цілком виправданий інтерес сучасної методики навчання іноземних мов до організації активної діяльності самих студентів, спрямований на засвоєння ними нових знань та вдосконалення вмінь, залучення їх до планування своєї навчальної діяльності, оволодіння ефективними стратегіями навчання й, зрештою, формування власного когнітивного стилю.

Анотування є тією гнучкою стратегією, що допомагає фахівцю прилучитися до новітніх джерел інформації, розвинути й поглибити навички й уміння розуміння професійно орієнтованих текстів і викладу їх короткого змісту в письмовій або усній формі. Під анотуванням ми розуміємо передачу основних думок першоджерела у вигляді зв'язного письмового або усного тексту, заснованого на виділенні макроструктури первинного тексту (ПТ).

Аналіз методик навчання анотування свідчить про те, що вони спрямовані переважно на роботу з зовнішніми структурами тексту (абзацами, групами абзаців, понадфразовою єдністю), алгоритмами встановлення логічної структури тексту тощо. Проте робота тільки з зовнішніми структурами не сприяє формуванню в студентів гнучких стратегій розуміння спеціальних текстів й не надає їм орієнтовної основи дій для знаходження основної інформації тексту.

Мета статті – розглянути проблему анотування з позицій **когнітивно-комунікативного (КК)** підходу, коли центр уваги дослідників перемістився з зовнішніх структур тексту на внутрішні, глобальні макроструктури, що лежать в основі структур представлення знань та беруть участь у процесі породження й інтерпретації текстів, як-то фрейм, концепт, схема, скрипт.

Когнітивною наукою було встановлено, що саме ці ментальні структури становлять концептуальний простір тексту, його тематичний зміст, схематичну форму ц мають важливе

значення в реальних процесах породження та розуміння тексту. Сказане зумовлює необхідність переосмислення процесу анотування з позицій КК підходу.

Новий КК підхід передбачає розв'язання традиційних для методики навчання іноземних мов проблем методами, що враховують когнітивні аспекти, в які входять процеси сприймання, мислення, пізнання, пояснення й розуміння. КК підхід акцентує увагу на процесах уявлення, зберігання, опрацювання, інтерпретації й продукування нових знань. З позицій КК підходу текст постає як складне, ієрархічно структуроване утворення, в основі якого лежить концепт як певний “згусток” знань про стереотипну ситуацію або клас ситуацій реального світу та навколо якого організовані фрейми – одиниці, що містять основну, типову й потенційно можливу інформацію, а анотування – як процес формування фрейму тексту.

Процес породження *вторинних текстів (ВТ)* є когнітивною діяльністю читача з переробки концепту ПТ й створення власного ментального витвору – конструктора [6]. Результатом розуміння ПТ буде його інтерпретація як переведення зрозумілого змісту й концепту в словесно-знакову форму, тобто у ВТ. Таким чином, ВТ є результатом розуміння ПТ на концептуальному рівні, відновленням тієї ментальної моделі, що стоїть за текстом, адже вторинність наукового тексту (залежність, несамостійність характеристик) виражено в його змісті, за формою – це лінгвістично первинний текст, що представляє цінність для методики навчання іноземних мов.

З метою визначення предмета нашого дослідження нами було виділено види анотацій за їх призначенням [2]. Так, для потреб бібліографічної, довідково-пошукової справи, наукової діяльності фахівця й навчання іноземних мов є відповідно бібліографічні, наукові та навчальні анотації, що мають різний змістовий і структурний формат, а також вимагають сформованість певних навичок та умінь, що лягли в основу їх створення.

Формат навчальної анотації більшою мірою відповідає формату наукової анотації, в якій поряд з поодинокими елементами-кліше (або ж частіше за повної їх відсутності) досить детально описано зміст анотованого тексту. Саме така структура розглядатиметься нами як кінцевий результат і мета навчального анотування. Підготовчим етапом формування навичок та умінь написання наукових анотацій є *навчальна анотація*, під якою ми розуміємо зв'язний письмовий текст, що відображає основний зміст ПТ і сприяє розвитку умінь зрілого читання та письма.

Навчання анотування в технічному ВНЗ переслідує практичну мету – розвиток умінь зрілого читання й письма, оскільки, створюючи власний ВТ, студент має проникнути в глибинний зміст початкового тексту й на основі вже зрозумілої та осмисленої інформації викласти його у формі власного письмового висловлювання.

Освітня та професійна мета анотування полягає в розвитку предметної компетенції студентів, що формує систему професійних концептів. Анотація є засобом концептуалізації будь-яких знань, що дозволяє згортати й розгортати їх до будь-якого ступеня, зберігаючи при цьому смислово тотожність початковому тексту. Оскільки анотація як жанр ВТ є вербалізованим розумінням того, що прочитали студенти, то вона є також ефективним засобом контролю. Ця властивість анотації дозволяє розглядати її як найважливішу умову наповнення концептосфери (системи концептів) людини концептами, розвитку інтелекту й формування власного когнітивного стилю (тобто сукупності стійких формально-динамічних властивостей людини, що визначають індивідуальні особливості розв'язання пізнавальних завдань) студентів, у чому й полягає її розвиваюча мета.

На основі класифікації ВТ, запропонованої А.Е. Бабайловою [1] – цільове призначення, ступінь стислості змістових параметрів, обсягові та мовні особливості – ми визначили ті навички та вміння, якими мають оволодіти студенти в процесі навчання анотування, тобто при складанні навчальної анотації, а саме: лексико-граматичні навички читання та письма, навички та вміння пошуку основної інформації тексту, вміння логічного викладу думки

Американська вчена Енн Джонс визначає такі основні характеристики КК підходу: схеми, інтерактивність, смислова обробка тексту, набір читацьких стратегій, метакогнітивна

усвідомленість. У розробленій нами інтеграційно-матричній моделі анотування ментальні репрезентації (уявлення людини про просторову організацію навколишнього середовища) формуються на базі інтеграції різних джерел знань, режимів їх опрацювання та стратегій, результатом яких стає побудова макроструктури тексту у вигляді **текстової матриці (ТМ)**, під якою ми розуміємо інваріантний набір текстових структур, спільних для текстів однієї функціональної спрямованості незалежно від мови або **лексичної карти (ЛК)** тексту, що є візуальною репрезентацією знань, схемою концептуальних взаємозв'язків тексту. Макроструктура тексту (ТМ або ЛК) дозволяє читачеві одержати в результаті структуровану ментальну репрезентацію прочитаного тексту, далі екстеріоризовану у власний ВТ.

Навчання анотування професійно орієнтованих текстів при КК підході реалізується на основі принципів цілісного сприйняття тексту, функціональності навчання анотування, професійної орієнтації та циклічності навчального процесу, системності, інтегрованості навчання різних видів мовленнєвої діяльності та формування стратегій навчальної діяльності.

Формою реалізації принципу **цілісного сприйняття тексту** є макроструктура тексту у вигляді ТМ або ЛК. ТМ містить у собі постійні та змінні інформаційні складники (ІС), тобто інформацію, яка з високим ступенем вірогідності трапляється в тексті конкретного **функціонального типу (ФТ)**, під яким ми розуміємо змістову структуру тексту, що відображає функціональні особливості професійних текстів конкретних підмов. Постійні та змінні ІС формують пропозиціональний фрейм, схематично репрезентуючи ситуацію, що описана в тексті. За такого підходу читач розпочинає опрацювання тексту через механізм “згори-вниз”, уже маючи в пам'яті певну схему його побудови (ТМ), і опрацювання йде шляхом заповнення порожніх місць (слотів) матриці інформацією, що міститься в тексті. ЛК складається з опорою на фонові знання студентів та механізми антиципації [3].

Принцип **функціональності навчання анотування** реалізується через виявлення тієї функції, яку виконує текст у науковій комунікації. Знання **функціонального типу тексту (ФТТ)**, активізація когнітивної структури, що лежить у його основі, формує в читача певні очікування щодо розподілу інформації в частинах цілого тексту. Наш аналіз текстів різних жанрів показав, що для підмови “Атомна енергетика” характерними є три основні ФТТ, що відображають функціональні особливості фахових текстів, а саме: опис *Фізичних структур, Процесів, Характеристики* об'єктів. Нами встановлено, що види ФТТ залежать не від мови, якою написаний текст, а від жанрово-стилістичних особливостей прочитаного твору.

Постійні та змінні ІС виконують функцію орієнтовної основи діяльності (ООД) з опрацювання текстової інформації й складають основу ТМ, що дозволяє читачеві звести всі варіанти суб'єктивного розуміння тексту до об'єктивного інваріанта – анотеми, яку ми розуміємо як модель певного класу текстів, що містить ієрархічно організовані прототипні ознаки цього класу. Графічне вираження анотеми й є ТМ. При складанні ЛК тексту функцію ООД виконують вже існуючі в когнітивній сфері студентів знання про ту ситуацію, що описана в тексті.

Принцип **професійної орієнтації та циклічності навчального процесу** забезпечує відбір найбільш важливої в певному контексті й для певних комунікантів інформації та дозволяє ефективно й у стислі терміни навчити студентів користуватися іноземною мовою як засобом отримання професійної інформації, накопичення фахових знань, здійснює достатнє тренування в читанні та анотуванні текстів, що належать до конкретних ФТ.

Принцип **системності** реалізується в засвоєнні знань і в організації процесу навчання анотування, а також дозволяє схематизувати набуті знання та оптимізувати процес навчання іноземних мов на основі змістового модуля [5].

Принцип **інтегрованості навчання різних видів мовленнєвої діяльності** – рецептивної (читання) і продуктивної (письма) – формує й закріплює лексико-термінологічну систему професійної підмови, а також наповнює особистісною значущістю граматико-синтаксичні моделі текстів наукового стилю.

Принцип *формування стратегій навчальної діяльності* полягає в тому, що складання ТМ і ЛК є стратегічним опрацюванням інформації, що формується певною низкою скоординованих дій і складається з добору певної кількості головних і співвідпорядкованих тактик, що реалізуються поступово, крок за кроком, кінцевою метою яких є підведення студентів до поступово зростаючої самостійності та автономності. Навчання анотування є стратегічним процесом обробки тексту, що складається з трьох етапів: складання ТМ або ЛК, написання анотації на їх основі та вдосконалення вмінь анотування. При навчанні анотування виділено навчальні й комунікативні стратегії. Навчальні стратегії характеризуються особливостями “введення” інформації (пошук, переробка, збереження), а комунікативні стратегії пов’язані з особливостями “виведення” інформації (вираження своїх думок мовою, що вивчається). На основі вищезгаданих особливостей і закономірностей КК, а також методичних принципів навчання анотування нами розроблено комплекс *когнітивно-комунікативних вправ* для навчання анотування [4].

У комплексі *когнітивно-комунікативних вправ* для навчання анотування разом із комунікативним компонентом представлена й когнітивна складова, що відображає єдність однаково важливих функцій мови (комунікативну й когнітивну) та нерозривність двох аспектів процесу іншомовного навчання, коли мова, з одного боку, є інструментом спілкування, а з іншого – інструментом пізнання. Майже всі вправи розробленого нами комплексу для навчання анотування мають текстовий характер і спрямовані на змістовий зміст того, про що читають.

Методична організація навчального матеріалу на основі розробленого комплексу вправ спрямована на розв’язання когнітивних, комунікативних і мовних задач відповідно до етапів навчання. На першому етапі презентації первинного тексту виконуються *когнітивно-комунікативні вправи*, що призначені для формування первинних знань про структуру фрейму тексту й формування ООД зі складання ТМ або ЛК. Вони спрямовані на розвиток умінь відтворювати схематичні образи дійсності, що стоять за професійно орієнтованими текстами. Студенти виконують групу вправ для ознайомлення з ФТТ, формування та автоматизації навичок отримання основної інформації тексту за його ІС або складання ЛК з опорою на фонові знання й механізм прогнозування.

На другому етапі виконуються *лінгвокогнітивні вправи*, що формують когнітивні структури мови – образи певних мовленнєвих ситуацій у мовному висловлюванні й розвивають уміння відтворювати знання про введений концепт тексту засобами мови, що вивчається. Вони виконують завдання щодо функціонування лексико-граматичних одиниць відповідно до норм мови, що вивчається, з метою розв’язання комунікативних і когнітивних завдань.

Ця група вправ складається з підгрупи вправ для формування лексичних і граматичних навичок читання; підгрупи вправ для формування лексичних і граматичних навичок письма; підгрупи вправ для розвитку вмінь компресії тексту; підгрупи вправ для розвитку вмінь логічного викладу думки. На останньому етапі самостійного написання анотації виконуються *комунікативно-когнітивні вправи*, що розвивають уміння самостійного написання анотації. Вправи цього типу мають інтерактивний характер.

Ефективність запропонованої методики засвідчено в ході експериментального навчання. Сформульовані методичні рекомендації щодо організації навчання анотування професійно орієнтованих текстів англійською мовою знайшли своє практичне застосування в навчальному процесі трьох вищих навчальних закладів II-IV рівня акредитації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабайлова А.Э. Текст как продукт, средство и объект коммуникации при обучении неродному языку / Бабайлова А.Э. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1987. – 152 с.
2. Корж Т.М. Анотування професійно орієнтованого тексту: цілі, функції, системність // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Видав. центр КНЛУ, 2003. – Вип 6. – С.163-169.

3. Корж Т.Н. Анализ функциональных моделей текстов академических регистров // Вестник Минского государственного лингвистического университета. Серия 2. Педагогика. Психология. Методика преподавания иностранных языков. – Минск, 2005. – Вып. №1(7). – С.132-137.
4. Корж Т.Н. Комплекс упражнений по обучению аннотированию профессионально ориентированных текстов // Іноземні мови. – 2006. – №3. – С. 35-39.
5. Корж Т.Н. Методические принципы обучения аннотированию на основе когнитивно-коммуникативного подхода // “Вісник Чернігівського державного педагогічного університету”. Серія: Педагогічні науки, 2007. – Вип.48. – С. 140-144.
6. Корж Т.Н. К проблеме вторичного текста в гуманитарных науках и методике преподавания иностранных языков // “Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна”. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2009. – №.866. – С. 133-138.

Корж Т.М.

АННОТИРОВАНИЕ КАК КОГНИТИВНАЯ СТРАТЕГИЯ

Статья посвящена обучению аннотированию профессионально ориентированных текстов с позиций когнитивно-коммуникативного подхода. Определены цель, задачи и принципы обучения аннотированию, разработан комплекс упражнений для формирования навыков и развития умений аннотирования.

Ключевые слова: аннотирование, учебная аннотация, когнитивно-коммуникативный подход, функциональные типы текстов, текстовая матрица, информационные составляющие, лексическая карта.

Korzh T.M.

SUMMARIZING AS A COGNITIVE STRATEGY

The article is devoted to the problem of teaching to summarize English special texts. The aims, tasks and principles of summarizing are taken into account. The method of teaching has been theoretically substantiated within the framework of cognitive and communicative approach. A complex of exercises has been developed.

Key words: summarizing, instructional summary, cognitive and communicative approach, functional text types, text matrix, informational constituents, lexical map.

УДК 378: 52

Кузьменков С.Г.

ОСОБЛИВОСТІ АСТРОНОМІЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ПРИЗНАЧЕНОГО ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ АСТРОНОМІЇ

Визначено 15 особливостей астрономії як навчальної дисципліни у вищих педагогічних навчальних закладах і обґрунтовано їх концептуальний характер. Наголошується, що врахування цих особливостей робить підготовку вчителя астрономії сучасною, фундаментальною і набагато ефективнішою.

Ключові слова: підготовка вчителя астрономії, освітнє середовище, особливості астрономії, ефективність навчання.

Вступ. Створення сучасного астрономічного освітнього середовища (ОС) для підготовки вчителя астрономії на засадах сучасної гуманістичної парадигми має на меті підготовку всебічно освіченого, інтелектуально розвинутого, компетентного фахівця, якому притаманне критичне, логічне й творче мислення, і який прагне вдосконалювати себе. В той же час (і ми у попередній публікації [10] вже звертали на це увагу) є велика невідповідність між рівнем наукових досягнень в астрономії, психології, педагогіці, методиці навчання та їх відображенням у змісті, формах, методах і засобах навчання існуючого типового астрономічного ОС у педагогічних університетах. Є певні невідповідності також між потребою формування